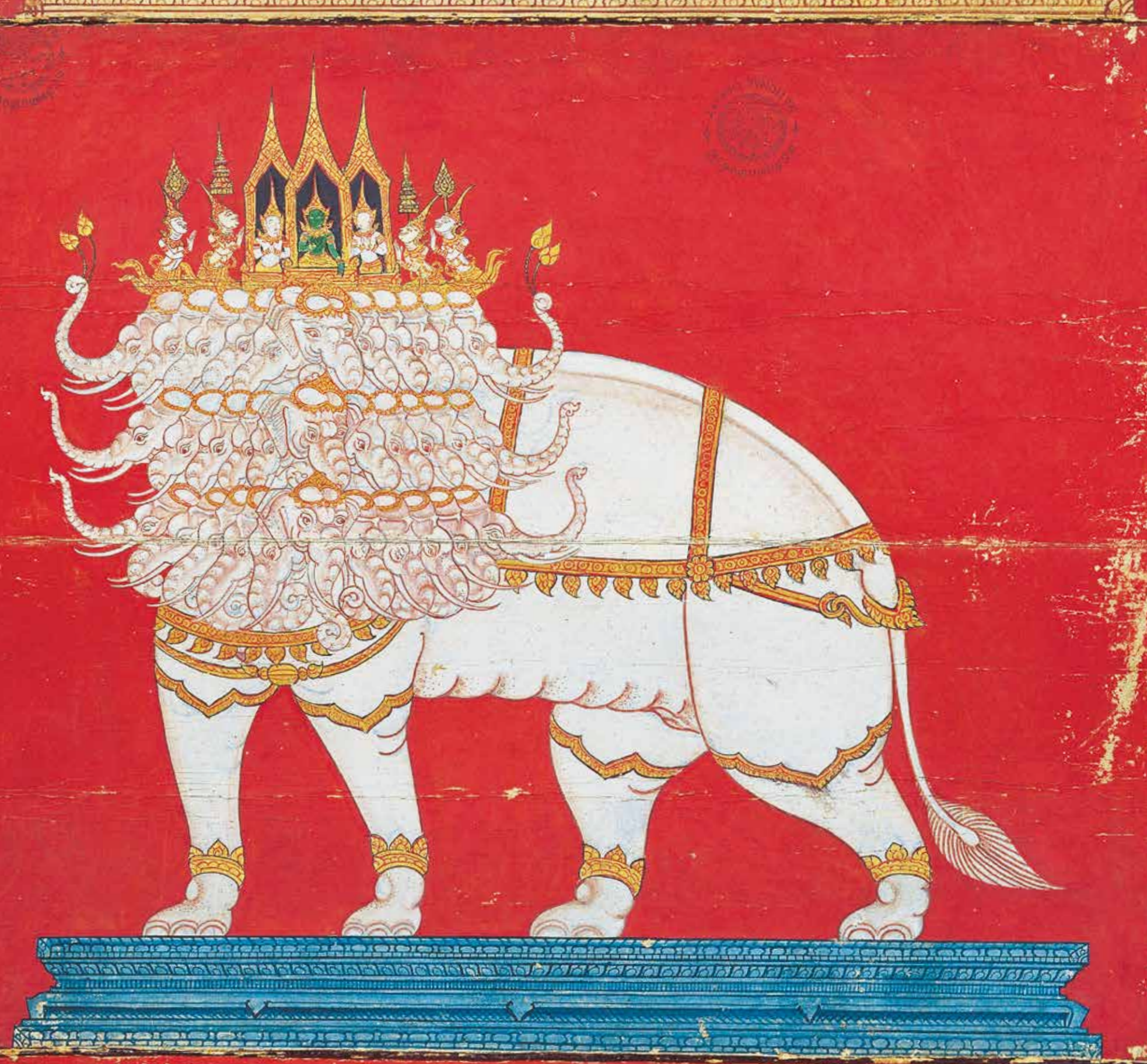

๕ ตำราองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทย

สมุดไทยที่บันทึกองค์ความรู้ต่างๆ ในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยมีอยู่เป็นจำนวนมาก ครอบคลุมเนื้อหาสรรพวิทยาการด้านต่างๆ อย่างกว้างขวาง ได้แก่ พงศาวดาร จดหมายเหตุ ประวัติศาสตร์ วรรณคดี ตำนานกฎหมาย อันแสดงถึงชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ และวิถีสังคมไทยในอดีต สมุดไทยประเภทตำราองค์ความรู้ส่วนมากไม่มีภาพประกอบ เช่น ตำรายา ตำราเวทมนตร์คาถา ตำราพรหมชาติ และตำราโหราศาสตร์ เป็นต้น ตำราดังกล่าวมักเก็บรักษา และสืบทอดองค์ความรู้กันอยู่ในวงศ์ตระกูล ซึ่งผู้ที่ศึกษาหรืออ่านตำราเหล่านี้ ต้องอาศัยพื้นฐานองค์ความรู้ด้านอื่นๆ ประกอบด้วยจึงจะเข้าใจรายละเอียดและข้อจำกัดขององค์ความรู้แต่ละด้าน ครั้นเวลาล่วงเลยไปบริบททางสังคมเปลี่ยนแปลง องค์ความรู้แบบไทยก็ค่อยเลือนหาย เหมินห่างจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน จนไม่สามารถเข้าใจองค์ความรู้ที่บันทึกไว้ในตำราเหล่านั้นได้

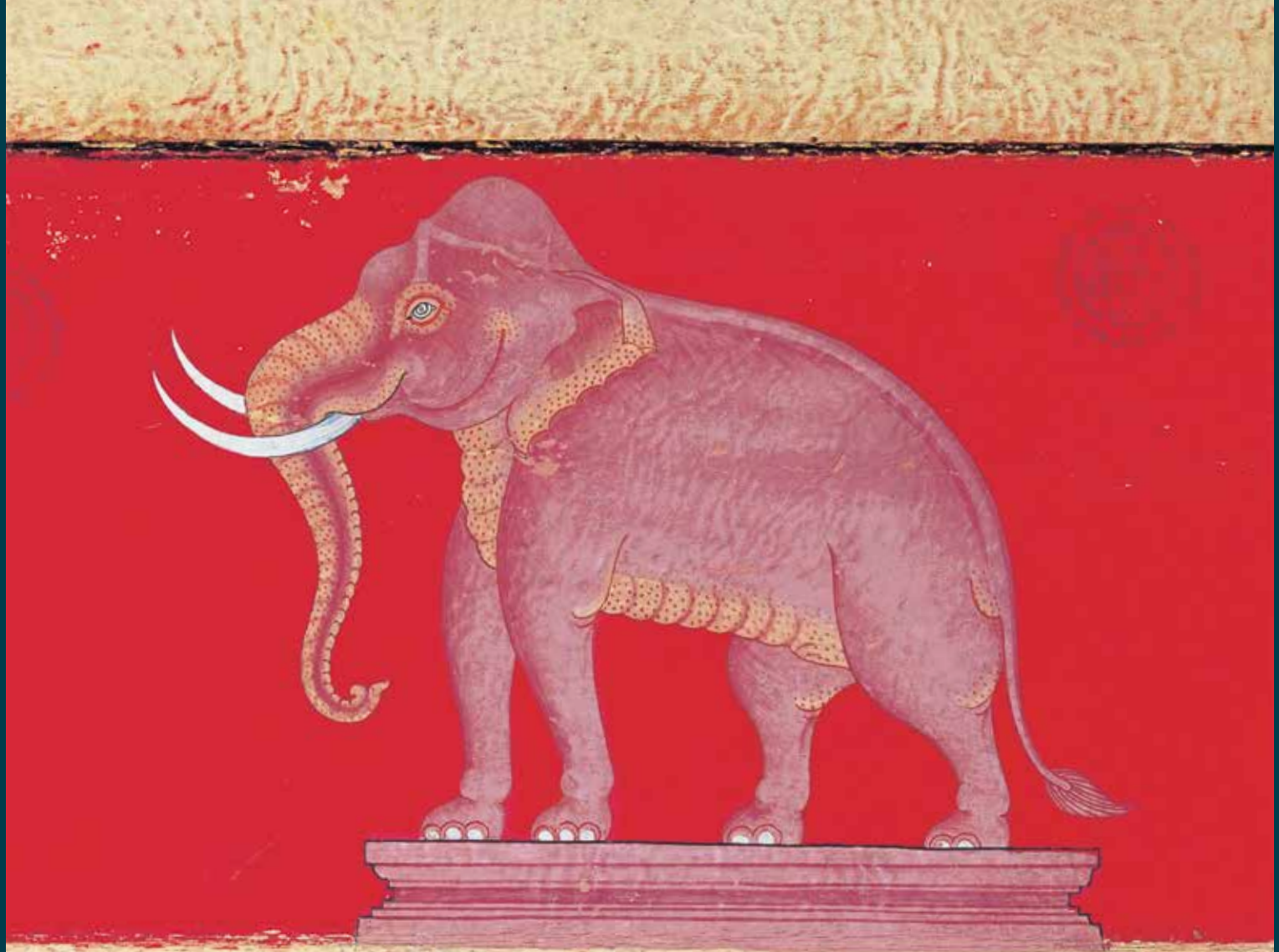
สมุดไทยประเภทตำราส่วนหนึ่งมีภาพประกอบที่งดงาม อธิบายเนื้อหาที่เป็นลายลักษณ์อักษรในลักษณะที่เรียกว่า “สมุดภาพ” ตำรับตำราประเภทนี้มีการรวบรวมเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติเป็นจำนวนมาก มีทั้ง “ฉบับหลวง” ซึ่งเป็นองค์ความรู้ของราชสำนัก และ “ฉบับราษฎร์” ซึ่งเป็นของวัดวาอารามและของราษฎร

ตำราช้าง หรือ ตำราคชลักษณ์

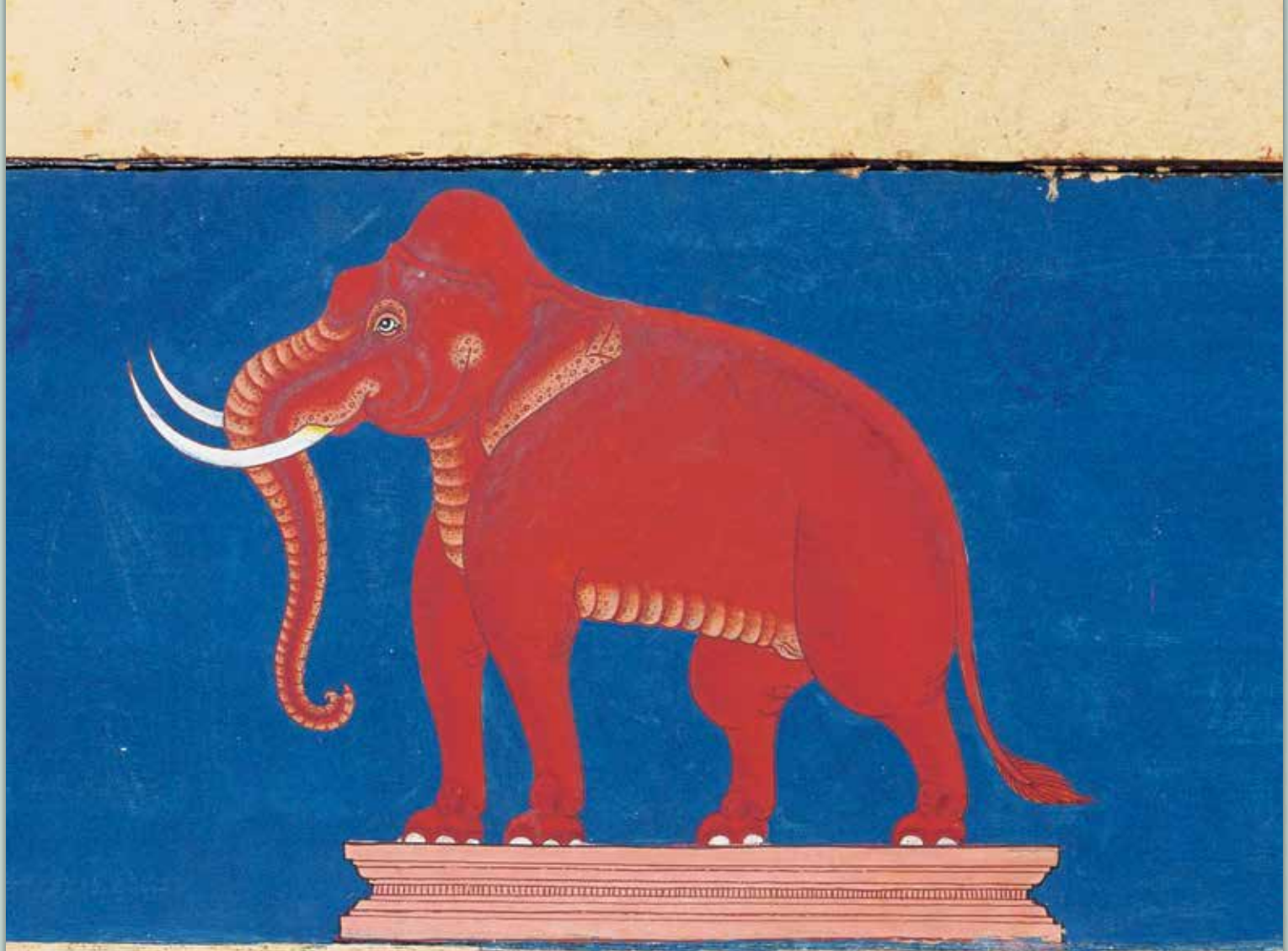
ช้างเป็นยุทธพาหนะสำคัญของกองทัพสมัยโบราณ และช้างที่มีลักษณะเป็นช้างเผือกหรือช้างสำคัญถือว่าเป็นมงคลของพระมหากษัตริย์และแผ่นดิน ดังนั้นการจะตัดสินว่าช้างใดประกอบด้วยคุณลักษณะหรือเป็นช้างเผือกจึงต้องมีตำราที่เรียกว่า “ตำราคชลักษณ์” เป็นองค์ความรู้สำหรับประกอบการพิจารณา ตำราช้างหรือตำราคชลักษณ์ของไทยมีอยู่หลายฉบับ เช่น ตำราช้างในรัชกาลที่ ๑ สมุดภาพตำราช้างในรัชกาลที่ ๒ ตำราช้างคำฉันท์ และตำราช้างคำโคลง สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งตำราทุกฉบับอธิบายลักษณะดี ลักษณะร้าย และกำหนดชื่อไว้ตามลักษณะที่กล่าว และทุกฉบับระบุถึงคติความเชื่อตรงกันว่า ช้างมีกำเนิดจากพระผู้เป็นเจ้า ๔ องค์ คือ พระนารายณ์ พระอิศวร พระพรหม และพระเพลิง และจำแนกช้างออกเป็น ๔ ตระกูลตามกำเนิดที่พระผู้เป็นเจ้าประทาน ได้แก่ วิษณุพงศ์ อิศวรพงศ์ พรหมพงศ์ และอัคนีพงศ์

ตำราช้างฉบับที่มีความสำคัญยิ่ง คือ สมุดภาพตำราช้าง ฉบับรัชกาลที่ ๒ ซึ่งในรัชกาลนี้ได้ช้างเผือกมาสู่พระบารมีถึง ๓ ช้าง ทำให้ราชสำนักในครั้งนั้นศึกษาและตรวจสอบแบบแผนและตำราต่างๆ ที่เกี่ยวกับช้างและบันทึกไว้เป็นหลักฐานของราชการแผ่นดิน

ท'ระการ ช้ออุลมาลีสาร สัมปวรรณพร้อมลัทธิจน ฌริศกตจลิต
 ก็แม่นกแม่นเหมือนกัน ติวยากระชัยพิสสรพ เนื้อหนึ่งภพพ
 พังหัวท้าวฤทธิ มงคลภูมิ พระเกษกรอนันตภา

ช้างคู่สัญลักษณ์ "อุลมาลี" จากตำราช้างฉบับหลวง

ลักษณะไทย สมยาศโขกร นามชื่อทมิฬหัตถิน พวรรณากยเพริศพรอม
ศรีทวักศรีทองแดง หัวทรรณรงเรืองแสง องค์ทักแหง ไปคืบแลเค็จ

ช้างคู่ภักษณ์ “ตามพหัตถิ” จากตำราช้างฉบับหลวง

ช้างสัญลักษณ์ “พັນธ” จากตำราช้างฉบับหลวง

ช้างคู่สัญลักษณ์ “เมฆสมทรง” จากตำราช้างฉบับหลวง

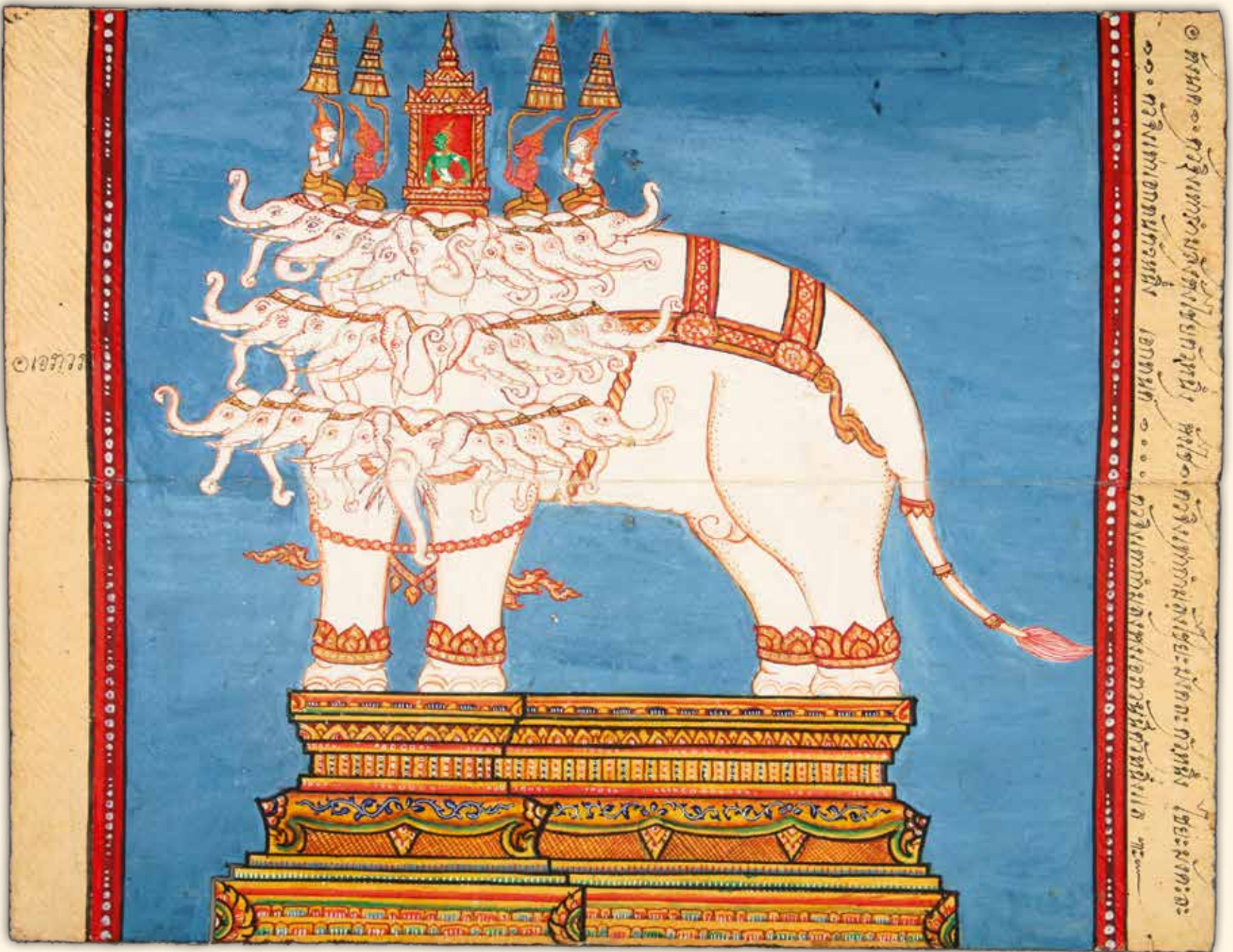
ช้างคู่กลัษณ์ “บุษปพันต์” จากตำราช้างฉบับหลวง

มาตังครีเทพ เทวดา ๖๖ องค์ ที่รักษาร่างกายส่วนต่างๆ ของช้าง จากสมุดภาพตำราช้าง

ช้างคีรีเมขลาไตรดา युค จากสมุดภาพตำราช้าง

พระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ จากสมุดภาพตำราช้าง

๑ กายเล็กทวนผ่านพิภพ ภาย จักบาททศวิธาวรรณ กฏเทว
 ผนแปงระหงดา ท่องทวนธะ ปราบฆ่าศึกทุกก้าว เกษฝัวยะเขม ๗๕๐
 ๑ พาทะนระอัครทวน ศึกแลกง จะกล่าวมาไท่แกลง สิบห้า
 มีเขารันเวียงแม่ เหววก คุภักขณคักกิลิกหล้า คุ้ยมนทวิ ๗๕๐

ม้ามงคล "สีเสดขาวผ่าน" ภายสีเสด ผม แปรงคอ หาง เท้า และอก ขาว

ตำราม้า หรือ ตำราอัศวลักษณ์

ม้าเป็นยุทธพาหนะสำคัญอีกประเภทหนึ่งของกองทัพโบราณ และเป็นพาหนะประกอบบารมีของพระจักรพรรดิราช ดังนั้นพระมหากษัตริย์และบุคคลชั้นสูงจึงต้องเสาะแสวงหาม้าที่มีลักษณะดีมาใช้ในการกิจการต่างๆ หน่วยราชการของไทยสมัยโบราณมี “กรมม้าหลวง” หรือ “กรมอัศวราช” ทั้งมีตำราสำหรับพิจารณาลักษณะม้าและตำรายารักษาม้าเมื่อมีอาการเจ็บป่วย คุณลักษณะของม้าที่กล่าวไว้ในตำรา เช่น “หางฝัง หลังเต้ง” ตระกูลของม้า **วลาหก ลินธพ และอาชาไนย** ซึ่งประกอบด้วยสีกายและลักษณะอื่นๆ รูปทรงของม้าในตำราม้าฉบับหลวงมีลักษณะใกล้เคียงกันต่างกันเพียงสีกายเช่นเดียวกับตำราช้าง

๑ กรีกนกกลมะพรว

นาถิกเกอื่อนนา

รูปทรงหย่งน้ำเท

ลกเก้

กัถมทิกทิก

ทชิ่ง

ปกบฆ่าคักพงแพ

พ่ายกัยกะนตทาญู ๗๕๐

ม้ามงคล “สีลมมะพร้าวขาวฟิเกอื่อน” จากสมุดภาพตำราม้า

๑ คิริแกลลรท
 ประกอบคฤกลกขนา
 ขนทาเลียบกมแซมปภา
 โภยนิยมเพพให้

กยา

อึ้งไ้

กฏอึ้งมากมธ

ก่อเกื้อรทเศ ๑๕๐

๑งามลือพลาวภาคพร้อม อินทีย กำทรวกยพาจิ ไร่
 คุวาลิกษณเยี่ยมหาญฉี แผลวี่ว เรววกทรหกกักตา ฮาแกลวกสงสมร
 ๑ยี่สิบหกมั้งม้า เสวแกลก จกล่าวกจกแกลก หกม้า
 ไกยไยนิยมแพ ประตยัก ให้สิบสำหรับหกล่า แหล่งรักเขม
 ๒๒

ม้ามงคล "สีด่าปลอด"

๑ เปรียบศรีเลวทรแท้อื่น

ผมและหางามเลกียร

รูปทศกัณฐ์แมนเขียน

โศกกล่าวทำวชิ

นกกเรียน

กัณ

ลอบเขียน

หกลีมนิทรกล ๗๐

๓
 ๔
 ๕
 ๖
 ๗
 ๘
 ๙
 ๑๐
 ๑๑
 ๑๒
 ๑๓
 ๑๔
 ๑๕
 ๑๖
 ๑๗
 ๑๘
 ๑๙
 ๒๐
 ๒๑
 ๒๒
 ๒๓
 ๒๔
 ๒๕
 ๒๖
 ๒๗
 ๒๘
 ๒๙
 ๓๐
 ๓๑
 ๓๒
 ๓๓
 ๓๔
 ๓๕
 ๓๖
 ๓๗
 ๓๘
 ๓๙
 ๔๐
 ๔๑
 ๔๒
 ๔๓
 ๔๔
 ๔๕
 ๔๖
 ๔๗
 ๔๘
 ๔๙
 ๕๐
 ๕๑
 ๕๒
 ๕๓
 ๕๔
 ๕๕
 ๕๖
 ๕๗
 ๕๘
 ๕๙
 ๖๐
 ๖๑
 ๖๒
 ๖๓
 ๖๔
 ๖๕
 ๖๖
 ๖๗
 ๖๘
 ๖๙
 ๗๐
 ๗๑
 ๗๒
 ๗๓
 ๗๔
 ๗๕
 ๗๖
 ๗๗
 ๗๘
 ๗๙
 ๘๐
 ๘๑
 ๘๒
 ๘๓
 ๘๔
 ๘๕
 ๘๖
 ๘๗
 ๘๘
 ๘๙
 ๙๐
 ๙๑
 ๙๒
 ๙๓
 ๙๔
 ๙๕
 ๙๖
 ๙๗
 ๙๘
 ๙๙
 ๑๐๐

๑๐๑
 ๑๐๒
 ๑๐๓
 ๑๐๔
 ๑๐๕
 ๑๐๖
 ๑๐๗
 ๑๐๘
 ๑๐๙
 ๑๑๐
 ๑๑๑
 ๑๑๒
 ๑๑๓
 ๑๑๔
 ๑๑๕
 ๑๑๖
 ๑๑๗
 ๑๑๘
 ๑๑๙
 ๑๒๐
 ๑๒๑
 ๑๒๒
 ๑๒๓
 ๑๒๔
 ๑๒๕
 ๑๒๖
 ๑๒๗
 ๑๒๘
 ๑๒๙
 ๑๓๐
 ๑๓๑
 ๑๓๒
 ๑๓๓
 ๑๓๔
 ๑๓๕
 ๑๓๖
 ๑๓๗
 ๑๓๘
 ๑๓๙
 ๑๔๐
 ๑๔๑
 ๑๔๒
 ๑๔๓
 ๑๔๔
 ๑๔๕
 ๑๔๖
 ๑๔๗
 ๑๔๘
 ๑๔๙
 ๑๕๐
 ๑๕๑
 ๑๕๒
 ๑๕๓
 ๑๕๔
 ๑๕๕
 ๑๕๖
 ๑๕๗
 ๑๕๘
 ๑๕๙
 ๑๖๐
 ๑๖๑
 ๑๖๒
 ๑๖๓
 ๑๖๔
 ๑๖๕
 ๑๖๖
 ๑๖๗
 ๑๖๘
 ๑๖๙
 ๑๗๐
 ๑๗๑
 ๑๗๒
 ๑๗๓
 ๑๗๔
 ๑๗๕
 ๑๗๖
 ๑๗๗
 ๑๗๘
 ๑๗๙
 ๑๘๐
 ๑๘๑
 ๑๘๒
 ๑๘๓
 ๑๘๔
 ๑๘๕
 ๑๘๖
 ๑๘๗
 ๑๘๘
 ๑๘๙
 ๑๙๐
 ๑๙๑
 ๑๙๒
 ๑๙๓
 ๑๙๔
 ๑๙๕
 ๑๙๖
 ๑๙๗
 ๑๙๘
 ๑๙๙
 ๒๐๐

ตำราแมว

แมวเป็นสัตว์ที่คนไทยนิยมเลี้ยงมาช้านานและมีตำราสำหรับพิจารณาลักษณะแมวทั้งดีและร้าย แมวลักษณะดีที่ควรเลี้ยงมี ๑๗ ชนิด เช่น **วิลาส** ตัวสีดำ หน้าผากแต้มต่างขาว หูและเท้าทั้ง ๔ ขาว มีแนวสีขาวพาดกลางหลังยาวตลอดถึงปลายหาง และมีแนวสีขาวเป็นเส้นตรงจากคางยาวไปตามท้อง **นิลรัตน์** สีดำปลอด ฟันดำ ตาดำ เล็บดำ ลิ้นดำ **คุณลักษณะ**หรือทองแดง ตัว เล็บ ลิ้นสีทองแดง หนวดสีขาว ฯลฯ ส่วนแมวที่มีลักษณะร้าย ได้แก่ ตัวขาวปลอด ตาสีแดง ๑ ลายเสือ ๑ ขนหยาบ หางขอด หางคด ๑ กินลูกตัวเอง ๑ หลบซ่อนไม่สู้หน้าผู้คน ๑

ตำราแมวหรือองค์ความรู้เกี่ยวกับการดูลักษณะแมว น่าจะเป็นสิ่งที่รู้จักกว้างขวางในสังคมไทยโบราณ ซึ่งแม้จะพบตำราดังกล่าวหลายเล่ม เช่น ตำราแมวฉบับของวัดอนงคาราม ตำราแมวฉบับหอสมุดแห่งชาติ แต่เนื้อหาที่กล่าวในตำราเหมือนกัน

แมวคุลลักษณ์ หรือแมวมงคล จากสมุดภาพตำราแมวสมัยรัตนโกสินทร์

ไกลเลียง มากล่อมเกด
จัน:วีสารีย เช่นนี้ไม่มี
ท้อสิบสอง เป็นหวล่อง
จุมกทางนั้นทางค่ออกไป
เป็นทองแท่งแน่วยาวมาเร
ทด วีสารียนี้ท้อดักจัน

ไคยแม่นี้มาเลียงไวย
เผ่าแห่งท้าวผู้ทรงธรรม
วีสารียท้อสิบสามนั้นท
ไคย ทั้งสองทุกท้าว
กวีธนาแม่ แม่นี้ท้าว
จกัถยฎา เป็นข้าเ